

Părintele PLACIDE DESEILLE

MONAHISMUL ORTODOX
Principiile de bază și practica

urmat de

TIPICONUL MĂNĂSTIRII
„SFÂNTUL ANTONIE CEL MARE”
DIN FRANȚA

Traducere din limba franceză și introducere
de Felicia Dumas

Tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului
TEOFAN
Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

DOXOLOGIA
Iași, 2013

CUPRINS

Introducere	9
Cuvânt înainte	15

Monahismul ortodox Principiile de bază și practica

I

Tradiția monahală

1. Sensul vieții monahale	21
<i>Viața creștină deplină</i>	<i>21</i>
<i>Viața monahală și viața contemplativă</i>	<i>24</i>
<i>Diferitele forme ale vieții monahale</i>	<i>26</i>
<i>Modele de viață monahală</i>	<i>28</i>
<i>Călugărul în Biserică</i>	<i>31</i>
2. Caracteristicile vieții monahale	33
<i>Unitatea monahismului</i>	<i>33</i>
<i>Importanța tradiției</i>	<i>35</i>
<i>Rolul părintelui duhovnic</i>	<i>37</i>

II

Temeiurile teologice ale vieții duhovnicești

1. Îndumnezeirea creștinului	41
<i>Asemenea fierului înroșit în foc</i>	<i>41</i>
<i>Întoarcerea la inimă</i>	<i>42</i>
<i>Iconomia mântuitoare</i>	<i>45</i>

<i>Harul sacramental și efortul personal</i>	47
<i>Cuvântul lui Dumnezeu și viața duhovnicească</i>	49
2. Sporirea vieții în Hristos	51
<i>Faza activă a vieții duhovnicești (praxis)</i>	51
<i>Curăția inimii, scopul vieții active</i>	52
<i>Contemplația (théôria)</i>	54
<i>Cele dintâi aspecte ale contemplației</i>	54
<i>Rugăciunea curată și rugăciunea neîncetată</i>	56
<i>Legea creșterii permanente</i>	57

III

Prin Cruce spre Înviere

1. Marile renunțări	61
<i>Convertirea, pocăința, renunțarea</i>	61
<i>Fecioria sau castitatea</i>	63
<i>Sărăcia de bunăvoie</i>	65
<i>Ascultarea monahală</i>	68
<i>Singurătatea și liniștea</i>	72
<i>Stabilitatea</i>	75
<i>Haina monahală, semn al renunțării</i>	77
2. Mănăstirea, școală a slujirii divine	79
<i>Paternitatea duhovnicească a starețului</i>	79
<i>Starețul și colaboratorii săi</i>	83
<i>Viața frățască</i>	84
3. Asceza trupească	90
<i>Sensul ascezei trupești</i>	90
<i>Marile legi ale ascezei</i>	91
<i>„Exercițiile trupești” și lucrul mâinilor</i>	94
4. Paza inimii	98

<i>Războiul nevăzut</i>	98
<i>Procesul ispășirii</i>	99
<i>Cele opt gânduri ale răutății</i>	100
<i>Deosebirea duhurilor, discernământul sau dreapta socoteală</i>	101
<i>Apelul la părintele duhovnicesc</i>	102
<i>A zdrobi de Hristos gândurile rele</i>	102
5. Rugăciunea	104
<i>Esența și dimensiunile rugăciunii</i>	104
<i>Etapetele rugăciunii</i>	105
<i>Rugăciunea liturgică și rugăciunea particulară</i>	108
<i>Elementele rugăciunii liturgice și particulare</i>	109
<i>Rugăciunea neîncetată</i>	114
<i>A-L găsi pe Dumnezeu în toate lucrurile</i>	116

Tipiconul Mănăstirii „Sfântul Antonie cel Mare”, metoc al Mănăstirii Simonos Petra

Prolog	121
1. Mănăstirea	125
2. Egumenul mănăstirii și soborul mănăstiresc	128
3. Primirea fraților	132
4. Sporirea în dragostea de Hristos și rugăciune	136
5. Dumnezeieștile slujbe	150
6. Smerenia	160
7. Deosebirea duhurilor, discernământul sau dreapta socoteală și mărturisirea gândurilor părintelui duhovnicesc	164

8. Taierea voii proprii și ascultarea	171
9. Sărăcia de bunăvoie	176
10. Liniștea	181
11. Asceza monahală	184
12. Lucrul	192
13. Viața în chilie și singurătatea launtrică	198
14. Viața în comun	205
15. Viața în singurătate	212
16. Îndreptarea greșelilor	215
17. Legăturile cu mănăstirea de la Solan	218
Epilog	220

Introducere

Întâlnirea cu părintele arhimandrit Placide Deseille impresionează prin smerenia, bunătatea și vigoarea sa duhovnicească, prin duhul păcii și sfințeniei pe care îl răspândește în jur acest mare duhovnic al Occidentului creștin. Căutat de multă lume pentru experiența sa duhovnicească, într-o Franță secularizată și confruntată cu multe probleme sociale, părintele arhimandrit Placide Deseille se înscrie în seria marilor figuri spirituale ce au marcat lumea europeană occidentală a ultimelor decenii, profund ancorate în spiritualitatea Sfântului Munte, altoite pe trunchiul monahismului athonit.

Cu o experiență de viață monahală impresionantă, de nu mai puțin de șaptezeci de ani, părintele arhimandrit Placide Deseille întruchipează figura monahului prin excelență, a părintelui duhovnicesc în care se vădesc, revărsate cu generozitate, darurile prezenței și lucrării Duhului Sfânt. Părintele Placide a fost călugăr practic toată viața, intrând în mănăstire la vârsta de 16 ani, după cum aflăm din *Mărturia unui călugăr ortodox*, carte apărută în traducere românească la Editura Doxologia în 2011. Nu este așadar deloc întâmplător faptul că semnează această lucrare despre monahismul ortodox (publicată de prestigioasa Editură Cerf), prima și singura pe această temă din spațiul francez și una dintre cele mai profunde din tot ce s-a scris despre monahism în general.

Cartea de față, cea mai recentă dintre lucrările sale, ne prezintă o sinteză clară și riguroasă a principalelor aspecte ale monahismului ortodox, insistând asupra caracteristicilor vieții duhovnicești așa cum trebuie ea trăită atât de monahi, cât și de credincioșii mireni. După cum ne-a mărturisit în timpul unei întrevederi cu care ne-a bucurat la Mănăstirea Sfântul Antonie cel Mare al cărei stareț este, în ajunul sărbătorii Adormirii Maicii Domnului, „nu există două spiritualități diferite în Ortodoxie, una monahală și una laică, două scopuri diferite, unul pentru călugări și altul pentru mireni. Este vorba despre aceeași cale, cu câteva mici diferențe, firește, însă de nuanță, de amănunt, de dozaj. Viața călugărului nu este diferită în esență de viața credincioșilor mireni. Condițiile de viață sunt diferite, însă în fond, este vorba despre aceeași spiritualitate, despre a face să crească în noi viața divină, harul divin primit la botez, pe care trebuie să îl facem să sporească neîncetat prin dragostea plină de milostivire, prin iubirea de Dumnezeu și de aproapele, prin iubirea față de toată făptura”. Părintele arhimandrit subliniază de altfel în lucrare că specificul vieții monahale constă în faptul că ea este în întregime organizată în acest scop, al sporirii călugărului în viața duhovnicească: „Călugărul este un creștin care a înțeles întru totul exigențele botezului și care, pentru a le împlini, a adoptat un mod de viață în care totul este organizat în așa fel încât să favorizeze creșterea și dezvoltarea harului primit de el atunci. Scopul vieții monahale nu este diferit de cel al vieții creștine obișnuite; călugărul nu caută o desăvârșire mai înaltă decât aceea a unui simplu creștin. Și creștinul are datoria de a tinde spre desăvârșirea iubirii. Spre deosebire de el, călugărul a adoptat un mod de viață, oficial și stabil, în

care totul este organizat pentru împlinirea acestui scop, mărturisindu-și astfel dorința de a se dăruia întru totul lui Dumnezeu” (capitolul 1, „Sensul vieții monahale”).

Viața monahală reprezintă, după cum ne-a mărturisit, o temă care îi este foarte dragă acestui mare părinte duhovnic francez. Întrebându-l ce își propune să transmită o carte despre monahismul ortodox publicului occidental francez și francofon, gheronda Placide ne-a răspuns fără ezitare: „Nu există o diferență esențială între viața duhovnicească așa cum o prezint în această lucrare și felul în care un creștin, chiar și catolic, trebuie să se străduiască să trăiască. Catolicii citesc cu mult interes asemenea lucrări. Cei care sunt preocupați de viața duhovnicească citesc astfel de cărți fiindcă știu bine că este vorba de fapt despre marea tradiție a Bisericii”.

În materie de spiritualitate și de practică a vieții monahale, părintele a nutrit dintotdeauna o dragoste profundă pentru monahismul românesc, pe care l-a cunoscut bine, în urma câtorva vizite întreprinse între anii 1969 și 1976 în mai multe mănăstiri din țara noastră, precum Sihăstria, Cozia, Sâmbăta de Sus, sau în cele din București. Iată ce ne-a mărturisit despre impresiile puternice cu care a rămas după contactul cu monahismul românesc: „Cu totul remarcabile în acea perioadă mi s-au părut figurile de mari părinți duhovnicești, precum părinții Cleopa și Paisie de la Sihăstria și Sihla, părintele Teofil de la Sâmbăta de Sus, sau părinții Sofian, Benedict și alții din București. România a avut acest mare dar de la Dumnezeu ca în plină perioadă comunistă să aibă această pleiadă de mari părinți duhovnicești, care au dus o viață duhovnicească autentică, al cărei duh l-au transmis și credincioșilor, prin exemplul propriei lor vieți, sau prin

sfaturile lor duhovnicești. Cu totul excepțională mi s-a părut această legătură deosebit de puternică dintre mănăstiri și credincioșii mireni. Se vedea că oamenii veneau la mănăstire pentru a primi un suflu vital, a se încărca duhovnicește prin sfaturile și învățătura pe care le primeau de la acești mari părinți duhovnicești”.

Într-o lume occidentală în mare majoritate și „din păcate, profund atee și materialistă, în care viața este trăită contrar preceptelor evanghelice”, monahii, dar și creștinii ortodocși laici trebuie să se străduiască să-L mărturisească pe Hristos prin întreaga lor viață. Acesta este mesajul transmis de părintele Placide Deseille cititorilor lucrării sale, indiferent de spațiul geografic din care fac parte: „Evanghelia este aceeași pentru toate țările. Nu există practic vreo diferență între a trăi ca monah ortodox în Occident sau într-o țară tradițional ortodoxă. Încercăm să trăim și în Franța potrivit învățăturii Sfinților Părinți și a Evangheliei. Dificultățile, greutățile cu care ne confruntăm și pe care trebuie să le depășim sunt diferite, însă în zilele noastre nici acestea nu mai sunt atât de diferite”. Ca o confirmare a acestor afirmații transmise cu același prilej al întrevederii personale din ajunul praznicului Adormirii Maicii Domnului, precum și ca o mărturie concretă și personală a monahismului ortodox din Franța, autorul inserează în cartea de față Tipiconul sau rânduiala de organizare a vieții monahale în Mănăstirea Sfântul Antonie cel Mare, pe care a întemeiat-o în 1978 ca metoc al Mănăstirii athonite Simonos Petra, și al cărei stareț este. Prezența acestui tipicon în lucrare îi conferă acesteia o inegalabilă și autentică valoare de document duhovnicesc. După cum precizează autorul în „Cuvântul înainte”, este vorba despre un tipicon special, ce poate părea surprinzător

pentru un text folosit în două comunități cu tradiție athonită (mănăstirea de călugări Sfântul Antonie cel Mare și cea de maici de la Solan), deoarece, fiind destinat unor călugări din Europa occidentală, el cuprinde și texte „împrumutate” de la autori monastici și duhovnicești apuseni, din perioada în care Biserica era una, nedespărțită, perioadă de început și de înflorire maximă a monahismului, când nu se făcea diferența între Răsărit și Apus.

Redactată într-o limbă franceză de o mare frumusețe stilistică, lucrarea *Monahismul ortodox* pe care o propunem aici în versiune românească reprezintă o veritabilă călăuză în practica vieții duhovnicești, așa cum trebuie ea trăită, după cum subliniază autorul, de călugări, dar și de mireni. Un adevărat testament duhovnicesc al acestui mare părinte duhovnic francez transmis la 87 de ani fraților și surorilor sale în Hristos, fiilor și fiicelor duhovnicești, pe care îi îndeamnă neîncetat în predicile și în toate scrierile sale să rămână fideli învățăturii Bisericii și a Sfinților Părinți, ținând piept ispitelor vremurilor noastre, din dorința plină de dragoste de a-i vedea pe toți în Împărăția cerurilor.

Felicia Dumas

1

Sensul vieții monahale

Viața creștină deplină

Viața monahală reprezintă forma de viață pe care au îmbrățișat-o creștinii care doreau să-și consacre în totalitate viața lui Hristos, atunci când au încetat persecuțiile din primele trei veacuri și a dispărut posibilitatea martirajului. În perioada respectivă, acest mod de viață era mai puțin considerat ca o vocație deosebită și specifică în Biserică, și mai degrabă ca un răspuns liber pe care creștinii cei mai generoși îl dădeau, cu ajutorul harului divin, la invitația Domnului din Evanghelie de a renunța la toate și a-I urma Lui, invitație adresată tuturor acelor care doresc să-I fie ucenici, lăsând fiecăruia posibilitatea de alegere. Atâta vreme cât credința a fost foarte vie și unanimă în lumea încreștinată, călugări și călugărițele au reprezentat un procent important, adesea o treime sau chiar mai mult, din totalul populației.

Monahismul a apărut astfel în Biserică la sfârșitul veacului al III-lea, în Egipt, odată cu retragerea în pustie a Sfântului Antonie cel Mare; în veacurile al IV-lea și al V-lea, el s-a răspândit cu repeziciune în întreaga Biserică, din Răsărit și până în Apus. După Egipt, unde Sfântul Pahomie a întemeiat viața de obște, Capadocia, prin Sfântul Vasile

cel Mare, și apoi Palestina, prin Sfinții Sava, Eftimie, Teodosie cel Mare, începătorul vieții de obște, și ucenicii lor au jucat un rol important în răspândirea și organizarea monahismului, până în veacul al IX-lea, când Sfântul Teodor Studitul a dat o formă aproape definitivă cenobitismului bizantin. În Apus, Sfântul Casian a făcut cunoscut monahismul egiptean, din care s-au inspirat mult în veacul al V-lea mănăstirea de la Lérins, o adevărată pepinieră de episcopi, iar în cel al VI-lea, Sfântul Benedict din Nursia, autor al unei Reguli a călugărilor care s-a impus apoi în tot monahismul apusean și care reprezintă o remarcabilă sinteză a întregii tradiții anterioare. Numai după ruptura dintre lumea creștină din Apus și Răsărit, din veacul al XI-lea, viața religioasă a cunoscut în Occident forme noi, odată cu apariția diferitelor ordine și congregații.

Călugărul este deci un creștin care a înțeles întru totul exigențele botezului și care, pentru a le împlini, a adoptat un mod de viață în care totul este organizat în așa fel încât să favorizeze creșterea și dezvoltarea harului primit de el atunci. Scopul vieții monahale nu este diferit de cel al vieții creștine obișnuite; călugărul nu caută o desăvârșire mai înaltă decât aceea a unui simplu creștin. Și creștinul are datoria de a tinde spre desăvârșirea iubirii. Spre deosebire de el, călugărul a adoptat un mod de viață, oficial și stabil, în care totul este organizat pentru împlinirea acestui scop, mărturisindu-și astfel dorința de a se dăruie întru totul lui Dumnezeu.

Cu toate acestea, călugărul nu se deosebește de credinciosul obișnuit ca o persoană sfințită față de una nesfințită. Orice persoană botezată este sfințită și face parte dintr-un neam sfânt, deosebit de lumea profană, care îi

apartține întru totul lui Dumnezeu. Călugărul se individualizează prin faptul că el adoptă un mod de viață recunoscut public de Biserică, în care această sfințire de la botez se poate exprima și realiza într-un mod privilegiat, deoarece totul este organizat în funcție de acest scop unic.

Viața monahală este o viață trăită după tradițiile vechi ale Bisericii, ceea ce nu o transformă într-o supraviețuire expirată a trecutului. Ea s-a constituit însă, în structurile sale fundamentale, între veacurile al IV-lea și al IX-lea și reprezintă viața religioasă așa cum a fost ea concepută, sub călăuzirea Duhului Sfânt, de Biserica din perioada de aur a Sfinților Părinți și pe aceasta se întemeiază valoarea ei permanentă. Așa cum scrierile doctrine ale Sfinților Părinți din veacurile al IV-lea și al V-lea rămân izvoarele mereu vii ale Bisericii, tot așa învățătura ascetică a marilor dascăli duhovnicești din primele veacuri exprimă o concepție cu privire la viața religioasă care trebuie să rămână prezentă în Biserica din toate timpurile.

Într-adevăr, ceea ce caracterizează viața și gândirea Bisericii Sfinților Părinți este deplinătatea, aspectul ei sintetic, lipsa specializării. Viața monahală prezintă această caracteristică de deplinătate: ea reprezintă pur și simplu un mod de viață în care totul este organizat în vederea obținerii „mântuirii”, a deplinei dezvoltări a harului primit la botez, fără nici o specializare. Toate mijloacele pe care ea le pune în practică în mod tradițional sunt subordonate acestui unic scop: renunțarea la căsătorie și la averile pământești, singurătate, ascultare, posturi, privegheri, viață austeră, lucrul manual, rugăciunea liturgică și rugăciunea particulară conducând sufletul spre rugăciunea neîncetată.

Viziunea ortodoxă cu privire la monahism – atât în Apus, cât și în Răsărit – este așadar foarte diferită de viziunea referitoare la viața religioasă care s-a impus în Occidentul catolic începând cu sfârșitul Evului Mediu. Călugărul nu are „scopuri secundare”. În general, congregațiile religioase catolice au fost organizate de fondatorii lor cu dublul scop de a-și conduce membrii spre desăvârșirea iubirii, dar și de a îndeplini o sarcină bine determinată în Biserică, cum ar fi: predarea, predicarea, înfăptuirea de acțiuni de caritate etc. De asemenea, în unele cazuri, întemeietorii și-au consacrat ordinele religioase unor devoțiuni specifice, precum: cultul Inimii Preasfinte a lui Hristos, adorarea Sfintelor Taine, ajutorarea sufletelor din purgatoriu etc. De aceea, chiar dacă au păstrat majoritatea mijloacelor stabilite în mod tradițional în Biserică pentru a înlesni obținerea scopului principal comun, aceste ordine religioase au redus ponderea unora dintre ele (cum ar fi atenuarea separării de lume, diminuarea timpului consacrat rugăciunii liturgice și individuale), adaptându-și practica la exigențele scopului secundar urmărit.

Viața monahală și viața contemplativă

În tradiția ortodoxă, sintagmele „viață activă” și „viață contemplativă” nu desemnează, așa cum se întâmplă în Biserica Catolică începând cu sfârșitul Evului Mediu, două forme de viață distincte, caracterizate de „scopuri secundare” diferite – apostolat și fapte de milostenie pe de o parte, respectiv, slujbe liturgice și un loc important acordat rugăciunii, pe de altă parte – și care corespund unor

vocații diferite. Ele desemnează mai degrabă două etape sau două aspecte succesive ale vieții spirituale: viața activă se definește prin practicarea ascezei și exersarea virtuților, mai ales a iubirii frățești, iar viața contemplativă reprezintă viața de unire desăvârșită cu Dumnezeu, experiența bineplăcută a prezenței Sale foarte apropiate, la care duce în mod normal un efort ascetic plin de sârguință.

Din această perspectivă, viața monahală este în egală măsură și în mod dinamic, și activă și contemplativă. Este activă nu în sensul că ar fi organizată în vederea unei forme specifice de slujire a aproapelui, ci pentru că ea presupune în primul rând respectarea poruncilor, adică a virtuților evanghelice și, înainte de toate, a iubirii concrete față de aproapele, manifestată în funcție de împrejurările obișnuite ale vieții. Este contemplativă nu în sensul că monahul ar avea ca „scop specific” rugăciunea și lauda lui Dumnezeu, în special sub forma celebrării slujbelor divine, ci prin aceea că monahul care a practicat cu sârguință o „viață activă” ajunge în chip firesc la această stare duhovnicească, în care, sub îmboldul Duhului Sfânt, își trăiește viața duhovnicească cu ușurință și spontaneitate și simte cum izvorăște firesc în inima lui uimirea în fața frumuseții negrăite a lui Dumnezeu și a darurilor Sale.

Prin urmare, putem găsi în mănăstiri atât temperamente duhovnicești mai „active”, mai înclinate spre slujirea smerită a aproapelui sub forma a diverse ascultări sau a lucrului mâinilor, precum și firi atrase mai mult de isihie (adică de viața de rugăciune dusă în singurătate și în liniște) și de slujbele Bisericii. În funcție de discernământul său duhovnicesc, starețul va împărți sarcinile și ascultările în conformitate cu această diversitate legitimă. Trebuie totuși să fie atent ca devotamentul frățesc al celor

dintâi să nu degenereze în activism și să nu compromită orientarea esențialmente „isihastă” a vieții monahale. Dacă totuși nevoia îl obligă să încredințeze sarcini ce presupun devotament și activitate unor membri ai comunității atrași mai mult de o viață de liniște și de rugăciune, aceștia vor trebui să-și îndeplinească cu pace această ascultare, străduindu-se să-și transforme întreaga activitate în rugăciune, îndreptându-și întru totul inima doar către Dumnezeu.

Diferitele forme ale vieții monahale

Viața în singurătate reprezintă trăsătura distinctivă a călugărului față de asceții care trăiau în mijlocul comunității creștine în primele trei veacuri: viața monahală a început, spre sfârșitul secolului al III-lea, prin retragerea în pustie a unora dintre acești asceți. Destul de repede a apărut însă o diferențiere la nivelul acestui nou mod de viață, care putea fi dus ori individual (sub forma anahoretismului, numit și eremitism, cu variantele zăvorâșilor și călugărilor-pelerini), ori colectiv, în grupuri mai mari sau mai mici, mai mult sau mai puțin organizate (sub forma comunităților cenobitice, sau a schiturilor în care viețuiau grupuri mici de călugări adunați în jurul unui duhovnic, într-o austeritate și singurătate și mai mari). Trăită cel mai adesea în mediu rural, viața monahală a existat însă și în mediul urban, sub diferite forme, fiind dusă de anumiți călugări care aveau grijă să împace totuși, cu măsură, singurătatea efectivă cu viața lor din centrul marilor orașe.

Viața de obște este potrivită mai degrabă cu desăvârșirea „vieții active”, iar viața eremitică urmărește

dezvoltarea deplină a „vieții contemplative”. Din acest motiv, un întreg curent al spiritualității monahale a văzut în prima un fel de pregătire pentru cea de a doua, spre care ar trebui să năzuiască toți monahii însuflețiți de un ideal cu adevărat isihast.

Cu toate acestea, datorită pericolelor pe care le prezintă viața eremitică, ce presupune firi extrem de puternice, mulți dascăli duhovnicești au preferat să-i țină pe călugări toată viața în *cenobium*, sporind, la nevoie, gradul lor de separare de lume, de liniște și timpul petrecut la chilie, în așa fel încât să le dea cenobiților posibilitatea de a trăi o viață contemplativă autentică. În plus, ascultarea și supunerea plină de dragoste pe care cenobitul le practică în permanență în viața de zi cu zi față de superiorii săi și de toți frații favorizează o renunțare la voia proprie, care îl face bun și smerit cu inima asemenea lui Hristos din Evanghelie și compensează într-o anumită măsură lipsa singurătății absolute a eremitului, care ajunge totuși mai ușor la formele cele mai înalte ale *théôriei*. Această concepție, răspândită de foarte timpuriu în Apus de Sfântul Ioan Casian, a fost îmbrățișată de Sfântul Benedict din Nursia, apoi, în veacurile al XI-lea și al XII-lea de călugării cartusieni și în mod mai comunitar de primii cistercieni al căror ideal de viață era foarte apropiat de acela al isihăștilor din Răsăritul creștin.

Totuși, nu ar trebui să ne bazăm pe caracterul social al creștinismului pentru a acorda o înțaietate absolută cenobitismului față de eremitism. Desigur, mănăstirea cu viață de obște este un semn remarcabil al Trupului lui Hristos, al cetății celei fericite și cerești care va să vină. Dar, în planul celor văzute, ea nu este decât un simbol al acesteia, unul care conține deja, firește, ceva din realitatea

pe care o prefigurează. Însă realitatea profundă a unirii tuturor mădurelor lui Hristos în iubire transcende realizările mereu fragmentare din lumea aceasta și, în așteptarea Parusiei, ea nu este acordată în plenitudine decât în adâncul inimilor. De aceea, eremitul care posedă un grad mai mare de iubire și care trăiește într-o rugăciune permanentă pentru lumea întreagă este mai unit cu toți oamenii decât un cenobit însuflețit de o dragoste mai mică. Cenobitul trebuie să fie deci încredințat că despărțirea de lumea exterioară și de propria familie pământească la care este chemat și singurătatea – care îi asigură liniștea în viața de obște – îl pot introduce mai mult în taina comuniunii cu întreaga Biserică de pe pământ și din cer decât informațiile și schimburile frățești prea numeroase, deoarece această singurătate favorizează întâlnirea lui în particular cu Dumnezeu.

Modele de viață monahală

Mai degrabă decât să recurgă la noțiuni abstracte, călugării au preferat să folosească, pentru a exprima idealul pentru care trăiesc, imagini devenite repede tradiționale și care conțin o întreagă teologie a vieții monahale. Aceste imagini sunt întru totul actuale în prezent pentru monahismul ortodox.

Prima dintre ele este aceea a vieții îngerilor. Antichitatea creștină a numit viața monahală „viață îngerească”, deoarece ea este organizată în așa fel încât să înlesnească cât mai mult cu putință, în rândul celor care o îmbrățișează, detașarea de lumea prezentă și apartenența la lumea care va să vină, la cetatea cea cerească a îngerilor

și a sfinților. Fecioria, sărăcia de bunăvoie, austeritatea vieții călugărului sunt în același timp semne ale preferinței acestuia pentru realitățile eshatologice și roade ale vieții celei noi sădită în inima lui de Duhul Sfânt. Rugăciunea liturgică și contemplarea launtrică reprezintă o participare la liturgia din cetatea cea cerească.

O altă imagine este aceea a profeților. Ancorat într-un mod de viață ce anticipează condiția eshatologică a omenirii, datorită puterii Duhului sălășluită în el, călugărul duce o viață într-o anumită măsură „profetică”. Celor din vechime le-au plăcut să vadă în profeții Vechiului Testament și mai ales în Ilie și în Sfântul Ioan Botezătorul, modele și prefigurări ale vieții monahale.

Foarte prezentă de asemenea în imaginarul monastic era și imaginea Bisericii primare din Ierusalim, așa cum ne este ea descrisă în Faptele Apostolilor. Inspirați de Duhul Sfânt de la Cincizecime și sub călăuzirea apostolilor care duseseră o viață comunitară în jurul lui Hristos în cei trei ani ai Săi de viață publică, creștinii din Biserica primară din Ierusalim se străduiseră să pună în întregime în practică învățăturile Domnului cu privire la renunțarea la bunurile din lumea aceasta pentru Împărăția cerurilor și la folosirea lor în comun. Renunțarea la orice bun individual și unanimitatea spirituală a ucenicilor erau în Biserica primară semnele venirii vremurilor eshatologice și premisele reunirii generale a tuturor fiilor lui Dumnezeu în cetatea cea cerească. Pentru a-și justifica modul de viață, primilor călugări le plăcea să se refere la această „viață apostolică” pe care voiau să o continue în Biserică. Eremitii înșiși, care își împărțiseră bunurile săracilor pentru a-I urma lui Hristos și aveau o

conștiință vie a unirii lor tainice cu întregul trup al Bisericii, se revendicau tot de la această „viață apostolică”.

Un alt model pentru călugări era acela al mucenicilor. Pentru creștinii din primele trei veacuri, martirajul reprezenta desăvârșirea cea mai înaltă la care putea ajunge un ucenic al lui Hristos care dorea să-și urmeze Învățătorul până la capăt. Mucenicul este un „om al Duhului Sfânt”; el experimentează puterea lui Hristos cel Înviat care îl biruiește în el pe Satana și lumea, procurându-i o iubire de Dumnezeu mai mare decât toate plăcerile lumii acesteia și decât toate chinurile la care este supus. Când s-au încheiat persecuțiile, la începutul secolului al IV-lea, creștinii cei mai râvnitori au fost îndemnați de Duhul Sfânt să se retragă în pustie. Acești primi călugări au apărut ca urmași ai mucenicilor; prin renunțarea și asceza lor, ei deveneau părtași la Pătimirile lui Hristos, înțelese ca lucrare a iubirii și ca luptă împotriva diavolului. Așa cum martirajul fusese considerat ca un „al doilea botez”, deoarece se împlinea prin el reprezentarea morții și a Învierii lui Hristos inaugurată sacramental la botez, tot așa viața monahală a fost reprezentată ca un „al doilea botez” prin care călugărul se străduia să împlinească în mod liber și personal ceea ce primise ca prefigurare și sămânță la botez.

Model pentru călugăr prin lupta sa ascetică, mucenicul este și un model pentru acesta în privința contemplației, care nu este nimic altceva decât experiența puternică a iubirii lui Hristos sădită în inimi de către Duhul Sfânt. De nenumărate ori mucenicii, asemenea Sfântului Mare Mucenic Ștefan (Fapte 7, 55), avuseseră privilegiul de a-L vedea pe Hristos în slavă înainte de a muri.